

EN INLEDNING:
OM KRAVET PÅ KYRKLIG FÖRNYELSE

FRÅN OLIKA HÅLL OCH MED SKILDA TONER har kravet på förnyelse nått Kyrkan i vårt land. Fränt, hatfullt och hotfullt undrade man ibland, om denna osunda, kulturfientliga och fördummande inrättning, Svenska kyrkan, icke snart skulle inse, att en ny tid ingått som krävde en förnyelse av allt gammalt och fornt. Med mild självbelåtenhet gruvade sig andra över Svenska kyrkans djupa sömn, hennes andliga död och hennes skräckinjagande avfall från sanningen och livet. Överlägset medömkannde betraktade några, som hastigt blevo många, denna obskyra kvarleva från mörker och medeltid, som vi alltjämt i ett kultiverat och upplyst tidevarv måste fördraga ibland oss. En part begärde häftigt, att hon måste förnyas med hänsyn till industrialismens genombrott, en talrik skara framhävde harmset, att förnyelse till kultur och hyfs i fråga om lära och ceremonier vore högeligen av nöden och en tredje församling tillropade henne, att hon borde uppträda mindre stelt, högtidligt och värdigt; kunde hon icke så att säga visa sig litet mera i skjortärmarna, mera folklig och gemytlig; sådant passade bättre i vår tid. Kraven voro i legio, men de voro alla krav på förnyelse.

Kan Kyrkan, Kristi Kyrka, förnyas? Innehåller den icke något, som är en gång för alla givet: En trosbekännelse, som ej kan förändras, sakrament, som icke låta sig av någon utveckling förändras? Seder och skick, som åldern gjort så vördnadsvärda, att de ej kunna skifta? Är Kyrkan Kristi Kyrka, huru kan

---

det då talas om förnyelse?

Härmed må det förhålla sig hur som helst, det var ej dessa spörsmål, som upptogo tiden för Kyrkans män, då ropen på förnyelse nådde deras öron. Spekulationer över Kyrkans sanna väsen voro dem så främmande, att det nästan måste väcka förvåning, och deras hela uppmärksamhet riktades med en förvånande beredvillighet mot dem, som ropade. Några funnos ju, som nöjde sig med att vresigt stänga de fönster, som eventuellt släppte in några av tidens röster, andra oroades i ängslan och vända, gjorde sig själva förebråelser, ledos samtalskval och drevos till bön och Ordets bruk och Sakramentets åtnjutande, men det stora flertalet hörde på och förklarade sig beredda att göra vad de kunde för att kraven på förnyelse skulle uppfyllas.

Några tänkte på hur sant det var, att Svenska kyrkans gudstjänst var stel och kall. Naturligtvis borde man försöka samla församlingsborna utanför kyrkan under nya former. Det var ej underligt att de lämnat sin kyrka. Så byggde man församlingshem, höll församlingsaftnar, ungdomsmöten, syförenings-sammankomster, missionskvällar, möten för mödrar, möten för flickor, möten för unga pojkar, möten för något äldre pojkar, möten för ynglingar m.m., m.m. Kort sagt: Kyrkan uppträdde i skjortärmarna. Det var något nytt. Man trodde att det var en Kyrkans förnyelse.

Under allt detta kom icke sällan fast icke heller alltid högmässan att te sig såsom oväsentlig. Någon ökning i besökarna vid Herrens bord fann man i regel ej och tänkte väl icke heller att man borde finna. Sakramenten hade under tiden råkat i den djupaste glömska. Det viktigaste var föreningen. Man

---

frågade icke längre: "Är eder präst en rätt lärare, en from man, en sann Herrens tjänare?" Man sporde: "Har han ungdomsförening?" Det var det avgörande. Därav kunde man se, om han arbetade i den kyrkliga förnyelsens tecken eller om han var oduglig och efterbliven. Många präster voro så uppfinningsrika, att de lade ut sporten som bete på kroken för att fånga de unga, men ungdomen tog betet och undvek skickligt kroken. Man träffade stundom sin präst på fotbollsplanen, men man brydde sig sällan om att höra honom i Kyrkan. Under tiden blev prästen själv alltmera upptagen av alla sina föreningar. Han blev en sällan sedd medlem av sin familj, han saknade tid för studier, han fick aldrig ro till bön, meditation och bibelläsning och hans predikoförberedelse blev allt mera flyktig, ytlig och tillfällig, under det att han kände tröttheten överväldigande, den inre tomheten förfärande och det skrämmande perspektivet att i all oändlighet vara underhållande, uppfinningsrik och "givande" taga allt hans mod från honom.

Är detta en förbehållslös dom över "det frivilliga församlingsarbetet" i Svenska kyrkan? Vem vågar fälla den domen? Icke den som tecknar dessa rader. Men här äro riskerna och bristerna i detta arbete tecknade, och detta har skett i den avsikten att påvisa, att något saknas i den uppoffrande möda man gör sig. Man införde nyheter, men någon kyrklig förnyelse ägde ej rum. Ord och Sakrament blev ej flitigare brukat.

Samtidigt som ovan omtalade förhållanden visade sig i församlinglivet som ett svar på kraven på kyrklig förnyelse, undergick den gamla häradsprostypen en moderniserande förvandling. Vi känna ju alla till det vanliga förhållandet, att

---

när en gammal vördnadsvärd kyrkoherde får adjunkt, får den unge och oerfarne ämbetsbrodern sköta själavården, predika Guds Ord och förvalta Sakramenten, under det att kyrkoherden själv sköter "böckerna", som ofta nog ängsligt vaktas för den unge prästens oförfarna ingripande. Bakom hela denna egendomliga anordning ligger utan tvivel en stor och vacker respekt för lag och rätt. Expeditionsarbetet är ju på ett helt annat sätt än nådemedelsförvaltningen juridiskt präglad, och en yngre man utan erfarenhet och rätt känsla av dessa sysslors betydelse och vikt skulle lätt kunna begå ett fel, som, utan att vara direkt betydelsefullt eller ödesdigert, dock för den samvetsgranne måste te sig i hög grad störande. Men om man alltså kan förstå och respektera den åsikt, som sätter prästens expeditionella uppgifter högt, kan man ej undgå att finna, att en falsk värdering föreligger, när dessa angelägenheter sätts framför Ord och Sakrament. Hela inställningen synes profan. Vi hava sett, hur den undergått en förändring, tyvärr icke till mera kristlig prägel men så, att själva typen förvandlats från myndig patriark eller samvetsgrann tjänsteman till kameralt verserad och juridiskt kunnig och ärelysten kontorsman. Det har uppstått en kameral prästtyp, lärare i kyrkolagen än i Evangeliet och mera hemma, så vitt man kan se, på pastorexpeditionen än vid altaret eller i predikstolen. Naturligtvis och till all lycka uppträder denna typ av präster icke så renodlad i verkligheten som här på papperet, men hur starkt det skildrade draget framträder hos Svenska kyrkans prästerskap kan envar, som deltagit i ett konvent eller prästmöte lätt nog själv skaffa sig visshet om. Samtalet vid konventen rör sig med förkärlek om flyttningsbetyg och kyrkoboksutdrag, boställs-

---

frågor och barnavårdsangelägenheter. Andliga ting visar man sig i regel rätt generad för att vidröra. Teologi betraktas med ett visst förakt och tanken på att med bön, andakt och Altarets Sakrament prägla konventen eller prästmötena avisas såsom påhitt eller kanske rent av såsom "katolicism". Låtom oss betrakta en modern kyrkoherde i en storstadsförsamling. Han intervjuas och omtalar med en lätt märkbar stolthet, klädd i blygsamhetens milda tonfall, att han tyvärr aldrig har tid att vara hemma, att hans tid, såsom höves en modern storstadspräst, är omåttligt upptagen och att han bekläder talrika ordförandeposter. Han talar fullständigt sant. Ett eller ett par sammanträden varje dag höra till ordningen. Pastorexpeditionen kräver en eller ett par timmar dagligen. Kyrkorådets ärenden måste noga förberedas. Alla de många föreningarnas angelägenheter måste ordnas och telefonen ringer i ett. Under sådana förhållanden är det ju lyckligt att en präst i denna ställning har så jämförelsevis litet att göra med gudstjänster. De förekomma ju icke heller så ofta, till all lycka, som pastorexpeditionen är öppen. Vi leva ju i ett evangeliskt land och tidegården är avskaffad. Gudstjänster förekomma endast på söndagen och en gång i veckan dessutom i bästa fall. Det är ju också tydligt, att för att kunna hinna med måste kyrkan hållas så mycket mera stängd då pastorexpeditionen skall vara så mycket mera öppen, eller – för att tala rätt på sak – man kan ju icke hinna med allting, ettdera måste stå tillbaka, det andliga eller världsliga. Detta skall naturligtvis för många synas vara hädiskt tal. Ty, säger man, vi hava endast följt kraven på en kyrklig förnyelse. Tiden har icke längre förståelse för andakt och fromhetsliv, men man begär att prästen stiger

---

ner från altare och predikstol, att han lägger av prästerlig klädedräkt och ter sig som en människa bland människor och att han talar med människorna om alldagliga och förtrogna ting. Och skulle icke prästen i denna sin umgängelse bland folket i nämnder och kommittéer, i styrelser och utskott, på expeditionen och i hemmen kunna vinna människor för Kyrkans sak? Härtill är endast att svara, att man under alla omständigheter hittills icke sett några mera hoppingivande frukter i andlig måtto av prästerskapets sekularisering. Det vore ju också onekligen rätt häpnadsväckande, om folket skulle bliva mera andligt ju mera världsligt prästerskapet tedde sig.

Under sina sista år skänkte oss det nittonde seklet den liberala teologien. Den presenterade sig ofta såsom ett nödvändigt tillmötesgående mot kravet på en kyrklig förnyelse. De gamla dogmerna vore omöjliga för nutidsmänniskorna att längre hålla fast vid. Tron krävde nya formuleringar, eller rättare: Den krävde att bliva fri från alla former. Vem tror längre, att Jesus av Nazareth var Guds Son, frågade man. Vem håller hans uppståndelse för en verklighet? Vem kan bekänna sig tro på Treenigheten? Kyrkan måste förnyas i sin lära och åskådning, annars mister hon allt inflytande över människorna. Vi måste gå från dogmat till Evangeliet. Så talade man, men vad man menade med Evangeliet var oklart, och ännu i denna dag torde det vara höljt i dunkel för alla människor. I fråga om det kyrkliga livet krävde man framför allt en grundlig förändring av de sakramentala formerna för kyrklig gemenskap. Eftersom det måste anses vara otidsenligt, att tro att Kristus var verkligt närvarande i Nattvarden, måste detta Sakrament firas och begås endast som en åminnelsefest. Den

---

naturliga följderna blev, att det ansågs lämpligast att endast fira Herrens Nattvard en gång om året, på Skärtorsdagens kväll. Dopet kom att alltmera få karaktären av en familjefest, en namngivningshögtid. Varje tal om pånyttfödelse och upptagande i Kyrkans gemenskap avvisades. Ett regelbundet ordnat böneliv betraktades med misstro. Antingen ansåg man det vara "katolicism" eller höll man före att det tydde på andlig omogenhet. Den andligen mogna lät ej böja sig under några yttre ordningar. Föredragens ödsliga rad och det mestadels tomma ordandet om intigheter eller spetsfundiga frågor präglade den prästerliga samvaron och de kyrkliga mötena i stället för bön och stillhet. Prästerna ansågo sig framför allt vara talare. Över begreppet präst kom en obskyr belysning. Ordets sakramentala klang var motbjudande och framkallade idéassociationer om magi. På beteckningen predikant hade man redan lagt beslag på annat håll, och så syntes intet vara att göra; faktum är att man resignerade och fortfor att tala om präster, ehuru man hellre sade "prästmän". Det lät mera tjänstemannamässigt och kameralt.

Under alla dessa försök till kyrklig förnyelse enligt de krav som från olika håll i världen rests mot Kyrkan visade sig ingen ny angelägenhet om Ord och Sakrament. Prästämbetet blev ej mera skattat och föremål för större förtroende. Församlingens böneliv blev ej rikare. Med andra ord: Försöken misslyckades i stort sett. Det uppstod ej någon kyrklig förnyelse även om många kyrkliga nyheter framträdde. Och så hava alltflera präster gripits av trötthet och missmod. De säga: "Jag har försökt allt. Jag har hoppats och blivit besviken. Det kommer få till gudstjänsten, färre till Nattvarden och mina föreningar av-

---

taga i stället för att tillväxa.” Käre Broder! Har du med bön till Gud nödgat din församling in i kyrkan och fram till nattvardsbordet? Har du genom att dagligen anropa Gud om deras frälsning tagit dina församlingsbor in i ditt eget hjärtas kärlek, till dess du själv fick plats i deras? Har du försökt uppfylla dig själv med Guds kärlek genom daglig, ivrig bön och flitigt bruk av Ord och Sakrament, så att du älskar din arma, förödda församling i stället för att bli bitter mot den? Har du sökt Gud, då du förgäves sökte din församling? Har du tänkt därpå, att Gud kanske lät dig bli en ensam man, för att du skulle söka hans sällskap? Har din motgång lärt dig fördjupning i din fromhet? Ja – förlåt denna fråga! – är du säker på, att det du eftertraktade verkligen var Guds ära och människors frälsning? Är du säker på, att det du åtrådde icke var egen framgång, ökat antal föreningsmedlemmar, kyrkobesökare och nattvardsgäster, vilket allt skulle bevisat ditt eget, prästens, existensberättigande? Männe icke Gud lät dig röna motgång för att lära dig, att prästen har sitt existensberättigande ej i sin framgång utan endast och allenast i sin trohet mot Ord och Sakrament under vaksamhet och bön? Den rätte lärarens kännetecken är icke framgången utan fromheten.

Vi präster måste själva gå till Nattvarden, om än ingen annan gör det. Det är just genom att själva bruka Altarets Sakrament som vi skola lära oss, huru vi skola föra andra dit. Vi måste själva så flitigt umgås med Ordet, att vi bli helt genomträngda därav; då kunna vi förkunna det för andra. Vi måste hålla bönetider, då vi anropa Gud om misskund och då vi lyssna till honom i hans ord. Och detta måste ske icke sällan, då vi känna oss manade, utan flera gånger dagligen.

Då bli vi sanna präster. Då förstå vi, vad vi måste veta och inse för att kunna uthärda: Vi äro Guds präster. Vi äro insatta av Gud själv. Vi äro hans apostlars efterföljare. Vi stå i den apostoliska successionen, såsom Olavus Petri skriver: ”När Kristus utsände sina apostlar, i vilkas ställe nu äro biskopar och präster, då sade han: ”Gån ut i hela världen och prediken Evangelium för alla människor! Nu äro biskopar och präster inträdda i apostlarnas ämbete att predika Guds ord och vilja efter samma uppdrag.” Det är denna apostoliska succession som gör vår ställning fast och vårt sinne orubbligt och glädjerikt. Gud har bekänt sig till oss även om människorna förneka oss! Och just i denna hierarkiska hållning ligger en stor välsignelse för församlingen, folket. Folket behöver icke frukta att dess präst skall upphöra att vara präst för att göra det till lags. Där prästen är medveten om att han är Guds tjänare och har sin fullmakt av Gud genom Kyrkan, där fostras folket i vad vi skulle kalla liturgisk stil: Till daglig morgon- och aftonandakt, gärna i kyrkan, till regelbunden bibelläsning och kyrkogång och till ett sakramentalt präglat liv i Dopets heliga förbund under gemenskapen med Herren Kristus i Herrens heliga Nattvard.

Den kyrkliga förnyelsen kan icke uppstå genom de anvisningar som utifrån, från folkopinionen eller tidsandan eller modeåsikter, givas Kyrkan. Kyrklig förnyelse kan endast uppstå ur Kyrkan själv. Den måste spira ur Kyrkans egen mark. Men Kyrkans fyra kännetecken äro Ord, Sakrament, ämbete och församling. Där Ord och Sakrament få giva sin välsignelse, där ämbetet får verka och bevaras, där församlingen är församlad under vaksamhet och bön kring Ord och Sakrament

---

---

förvaltade av prästen, där är kyrklig förnyelse för handen. Icke där Ordet mästras eller utmönstras av förnuftet eller det moderna tänkandet utan där det anammas enligt Kyrkans bekännelse, icke där Sakramenten förnekas utan där de brukas, icke där ämbetet ringaktas både av dess bärare och av dem, det skulle tjäna, utan där man kan tacka Kyrkans Herre, för att han genom den apostoliska successionen alltjämt uppehåller apostlaämbetet ibland oss, icke där församlingen går sina egna vägar i individualistisk självbelåtenhet men där den följer sin herde till Ord och Sakrament, där finna vi den kyrkliga förnyelse, som vi bedja om och längta efter. Det framträder alltså med nödvändighet fyra drag i den kyrkliga förnyelsen: Det bekännelsetrogna, det sakramentala, det hierarkiska och det liturgiska.

Kap. I
DET BEKÄNNELSETROGNA DRAGET I DEN
KYRKLIGA FÖRNYELSEN